

7. Осоріб Л. В. Актуальні проблеми розвитку оптової торгівлі в сучасних умовах / Л. В. Осоріб // Державне регулювання торгівлі в ринкових умовах : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 24-26 жовтня 2001 року) / [відп. ред. А. А. Мазаракі]. – К. : КНТЕІ, 2001. – С. 436-441.
8. Голошубова Н. Оптова торгівля споживчими товарами / Н. Голошубова // Діловий вісник. – 2002. – № 7. – С. 24-26.
9. Апопій В. В. Сучасні проблеми та стратегічні пріоритети розвитку внутрішньої торгівлі України / В. В. Апопій // Вісник ДонНУЕТ : наук. журн. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2007. – № 3/2. – С. 145-152.

УДК 65.012.8:33+658.0

Наконечна Н. В.

БЕЗПЕКА АВТОМАТИЗОВАНИХ ОБЛІКОВИХ СИСТЕМ У СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Розглянуто поняття економічної безпеки підприємства. Висвітлено підходи до вирішення проблем забезпечення економічної безпеки на підприємстві засобами автоматизованих облікових систем.

Ключові слова: економічна безпека, система забезпечення економічної безпеки, автоматизовані облікові системи.

Nakonechna N. V.

AUTOMATIC ACCOUNTING SYSTEMS SECURITY IN THE SYSTEM OF ECONOMIC SECURITY OF ENTERPRISE

The notions of economic security of the enterprise is examined. The approaches of solution the problems of economic security providing on the enterprise by means of the systems of automatic calculations are presented.

Key words: economic security, system of economic security providing, systems of automatic calculation.

Вступ. Потреби менеджменту підприємств та інших користувачів в обліковій інформації змушують бухгалтерів оптимізувати процес обробки інформації, вдосконалювати форми обліку, змінювати ручний спосіб обробки інформації на комп'ютерний. Комп'ютери-зація вирішила багато проблем у системі бухгалтерського обліку. Разом з тим перед бухгалтерами підприємств виникли нові проблеми, зокрема, захист інформації від несанкціонованого втручання, юридична доказовість електронних первинних документів, можливість втрати чи псування інформації під час відключення електроенергії, проникнення комп'ютерних вірусів, захист облікової інформації тощо.

Нині одним з найважливіших показників і передумов успішного ведення бізнесу є використання сучасних автоматизованих систем облікової інформації. Їх застосування створює нові можливості для розвитку і оптимізації бізнес-процесів, підвищує продуктивність праці, ефективно використання ресурсів, підвищує якість управління бізнесом і наданням послуг. Таким чином, автоматизовані облікові системи необхідно розглядати як засіб вирішення бізнес-завдань і досягнення бізнес-цілей. Вони є потужним інструментом забезпечення економічної безпеки. Нерідко без використання сучасних комп'ютерів і програм сама підприємницька діяльність стає неможливою.

Актуальність досліджуваної теми полягає у тому, щоб визначити, які можливості мають і яку роль в забезпеченні економічної безпеки на підприємстві відіграють автоматизовані облікові системи.

Існує безліч думок щодо визначення поняття “економічна безпека підприємства”. Трагування вітчизняних і зарубіжних фахівців відрізняються за змістом. Безпеку розуміють як стан захисту важливих інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз. Роль автоматизованих облікових систем у вирішенні проблем економічної безпеки цікавить фахівців кількох галузей знань: спеціалістів з облікових систем, бухгалтерів, менеджерів. Зокрема, ці проблеми досліджували такі науковці, як В. Загородній, С. Івахненко, О. Олексюк, В. Ситник, В. Шквір. Проте таке дослідження ускладнюється тим, що потребує компетентності дослідника як у бухгалтерському обліку, так і в сучасних автоматизованих системах і технологіях, а також у питаннях економічної безпеки. Тому проблеми автоматизованих систем бухгалтерського обліку вивчає небагато науковців і практиків.

Оцінка стану економічної безпеки підприємства деякою мірою нове явище в українській економічній теорії і практиці. Підприємство – це відокремлений, самостійний економічний комплекс, основною метою діяльності якого є виробництво продукції, робіт, послуг задля отримання економічної вигоди та задоволення соціальних потреб. Однак наявність прибутку не гарантує того, що підприємство зможе забезпечити власний розвиток, без якого неможлива стабільність у довгостроковому періоді. Економічна безпека підприємства – це спосіб розвиватися та працювати в умовах, які постійно змінюються як у внутрішньому, так і зовнішньому середовищі.

Л. І. Абалкін розглядає економічну безпеку підприємства як сукупність умов і факторів, які забезпечують незалежність підприємства, його стабільність і стійкість, здатність до постійного оновлення та самовдосконалення [1].

Д. Ковальов визначає економічну безпеку підприємства як захищеність його діяльності від негативних впливів зовнішнього середовища, а також здатність швидко усунути різні загрози або пристосуватися до існуючих умов, що не позначаються негативно на його діяльності [5].

Вітчизняні фахівці визначають економічну безпеку підприємства як наявність у нього достатніх можливостей для забезпечення репродукції виробничого потенціалу, а також для забезпечення стабільності функціонування цього підприємства в майбутньому [4].

Постановка завдання. На сучасному підприємстві інформація є важливим виробничим ресурсом, без якого неможлива управлінська діяльність. Великого значення набувають методи обробки та використання інформації, а також технічні засоби, завдяки яким стало можливим перетворення даних в інформаційний ресурс. Тому автоматизована система підприємства є сьогодні важливим інструментом для здійснення управлінських функцій.

Основна мета дослідження – це узагальнення характеристик економічної безпеки підприємства та висвітлення комплексу заходів щодо її забезпечення в умовах автоматизованих облікових систем.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до Закону України “Про захист інформації в автоматизованих системах” [2] комп’ютерна інформаційна система бухгалтерського обліку (КІСБО) визначається як автоматизована система (АС). В автоматизованих системах бухгалтерського обліку здійснюється обробка облікової інформації.

Інформація в АС — це сукупність усіх даних і програм, які використовуються в АС незалежно від способу їх фізичного та логічного подання.

Обробка інформації — вся сукупність операцій (збирання, введення, записування, перетворення, зчитування, зберігання, знищення, реєстрація), які здійснюються за допомогою технічних і програмних засобів, включаючи обмін каналами передачі даних.

Інформація, створена в комп’ютерній системі бухгалтерського обліку підприємства, за Законом України “Про інформацію” [3] є власністю цього підприємства.

Автоматизовані облікові системи (АОС), які використовуються на підприємстві, мають уразливі місця. Загроза АОС — це потенційне використання уразливого місця. Є дві категорії загроз: активні та пасивні.

Активні загрози охоплюють комп’ютерне шахрайство та комп’ютерний саботаж.

Пасивні загрози — це помилки системи (пошкодження окремих компонентів обладнання) та катастрофи. Доступність ризику (незахищеність) інформаційних систем

бухгалтерського обліку призводить до надмірних втрат, недостатніх доходів, втрати активів, недоступного обліку, перешкод у бізнесі (закриття бізнесу), санкцій, збитків з вини конкурентів, шахрайства та присвоєння.

Загрозу системі економічної безпеки на підприємстві в разі функціонування автоматизованих облікових систем можуть становити три групи осіб, а саме: 1) персонал, який працює з автоматизованими системами; 2) користувачі; 3) зловмисники.

Персонал, який працює з автоматизованими обліковими системами — це фахівці з обслуговування комп'ютерів, програмувальники, оператори мережі, адміністративний персонал інформаційних систем, фахівці з контролю за даними.

Користувачі складаються з різних груп людей, яких можна відрізнити від інших, оскільки їх функціональна сфера належить до сфери обробки даних. У автоматизованих облікових системах — це бухгалтери, матеріально відповідальні особи та управлінці.

Зловмисники — це будь-які сторонні особи, які під'єднуються до обладнання, електронних даних і файлів без належного дозволу.

Використання АОС в системі економічної безпеки на підприємстві забезпечується шляхом:

- дотримання суб'єктами правових відносин норм, вимог і правил організаційного та технічного характеру щодо захисту оброблюваної інформації;

- використання засобів обчислювальної техніки, програмного забезпечення, засобів зв'язку та всієї АОС, засобів захисту інформації, які відповідають встановленим вимогам щодо її захисту (мають відповідний сертифікат);

- перевірки відповідності засобів обчислювальної техніки, програмного забезпечення, засобів зв'язку та всієї АС встановленим вимогам щодо захисту інформації (сертифікація засобів обчислювальної техніки, засобів зв'язку і АС);

- здійснення контролю за захистом інформації.

Результатами порушення прав захисту інформації в автоматизованих облікових системах можуть бути: витік інформації, втрата інформації, підробка інформації, порушення роботи АОС [4].

Автоматизованою системою безпеки на підприємстві має управляти головний спеціаліст з безпеки, який повинен звітувати безпосередньо керівнику за кожен фазу життєвого циклу автоматизованих облікових систем.

Існує два основних підходи до аналізу вразливих місць і загроз автоматизованих облікових систем на підприємстві – кількісний та якісний.

Кількісний підхід до оцінки ризику — кожен рівень ризику потенційних збитків обчислюється як результат добутку вартості окремого збитку та вірогідності його виникнення. При застосуванні кількісного підходу може бути складно оцінити кожен випадок збитку та вірогідність його виникнення, а також передбачити майбутні події.

Якісний підхід до оцінки ризику показує вразливі місця та загрози системи, суб'єктивно розставляючи їх у порядку значущості для сукупної доступності компанії ризику потенційних збитків.

Незалежно від методів, які застосовуються, будь-який аналіз має містити оцінку ризиків, які впливають на припинення виробництва, втрату програмного забезпечення, втрату даних, апаратного забезпечення, виробничих потужностей, послуг і працівників.

У разі ефективного застосування АОС нівелювання ризиків, які пов'язані з безпекою підприємства, можна передбачати в чотири етапи:

- ідентифікація засобів захисту на визначеній ділянці автоматизованої системи;

- оцінка надійності засобів захисту на цій ділянці;

- оцінка ймовірності, що акт порушення безпеки буде успішний з огляду на набір засобів захисту на цій ділянці автоматизованої системи й їх надійність;

- оцінка втрат, що понесе підприємство, якщо акт порушення безпеки обійде засоби захисту в цьому місці автоматизованої системи.

Аналіз чотирьох етапів ризиків, пов'язаних з безпекою підприємства у випадку використання автоматизованих облікових систем, дозволяє визначити їх слабкі місця. Ризик, пов'язаний з безпекою, – це очікуваний розмір втрат за визначений період з огляду на надійність засобів захисту. Слабкі місця виникають внаслідок того, що немає ніякого засобу для запобігання акту порушення безпеки або є імовірність, що засіб забезпечення безпеки на визначеній ділянці автоматизованої системи не спрацює проти специфічного інциденту, що відбудеться.

Управління загрозами здійснюється через запровадження заходів безпеки та планів на випадок непередбачених подій.

Заходи безпеки передбачають попередження та розпізнання загроз.

Для захисту інформації в автоматизованих облікових системах створюють комп'ютерну систему безпеки. Комп'ютерні системи безпеки розробляють на основі застосування визначених методів аналізу систем, розроблення, впровадження, функціонування оцінки та контролю (табл. 1).

Таблиця 1

Роль АОС в забезпеченні економічної безпеки на підприємстві

№ п/п	Життєвий цикл	Автоматизовані облікові системи
1	Аналіз систем	Аналіз уразливих місць системи з огляду на загрози та пов'язані з ними ризики потенційних збитків на підприємстві.
2	Розроблення систем	Розроблення засобів економічної безпеки на підприємстві та планів на випадок непередбачених подій для контролю визначених ризиків потенційних збитків.
3	Впровадження систем	Запровадження розроблених заходів у використанні автоматизованих облікових систем в системі економічної безпеки.
4	Функціонування систем, оцінка та контроль	Випробування автоматизованої облікової системи та оцінка її ефективності і результативності. Внесення коригувальних змін відповідно до обставин, які виникають на підприємстві.

Що стосується організаційної структури автоматизованих облікових систем, то керівництво може застосувати такі дії: розподіл обов'язків, нагляд, вимушені відпустки та зміна роботи (посади), подвійний контроль, “судовий облік” (опис діяльності осіб, зацікавлених у попередженні та розпізнанні шахрайства і злочину службовців). Розподіл обов'язків передбачає розподіл функцій дозволу й запису операцій, розподіл функцій дозволу й зберігання активів, розподіл функцій запису операцій й зберігання активів. При цьому застосовують такі контрольні процедури як перевірка виконання операцій відповідно до розподілених обов'язків, перевірка застосування затверджених бланків документів і записів, перевірка здійсненого доступу до активів відповідно до санкцій керівництва, незалежні перевірки стану активів у підзвітності матеріально відповідальних осіб і результатів їх діяльності, перевірка процесу обробки інформації відповідно до дозволів, її точності, повноти окремих операцій.

На тих підприємствах, на яких організація управління та обліку перебуває у незадовільному стані, створення й використання автоматизованої системи бухгалтерського обліку здатне не лише прискорити процес обробки інформації, а й істотно впорядкувати та удосконалити його. Така можливість зумовлена тим, що автоматизований спосіб обробки облікової інформації вимагає формального та чіткого опису облікових процедур у вигляді алгоритмів, що впорядковує виконання обов'язків обліковими працівниками [4].

Ведення обліку в умовах автоматизованих облікових систем залежить від таких факторів: рівня автоматизації бухгалтерського обліку та контролю, наявності методик проведення автоматизованого обліку, ступеня доступності облікових даних, складності

обробки інформації. При цьому велике значення мають власні характеристики системи обробки даних, оскільки вони впливають на ступінь розробленості бухгалтерської системи.

Висновки. Облік є важливою функцією управління, і багато нових концепцій менеджменту побудовані саме з огляду на автоматизовані облікові системи, які відіграють значну роль на сучасних підприємствах. Вони безпосередньо обслуговують процеси планування та прийняття рішень, допомагають розробити номенклатуру і технологію виготовлення та реалізації товарів і послуг. Так, на думку зарубіжних вчених, саме бухгалтери найбільшим чином сприяли впровадженню комп'ютерних технологій в господарську практику підприємства.

Отже, із впровадженням автоматизованих облікових систем на підприємстві бухгалтери та управлінці отримують численні переваги. Для цього на підприємстві потрібно створити ефективну автоматизовану облікову систему з найменшими витратами, підібрати та навчити персонал роботи з нею, вибрати структуру комп'ютерної бухгалтерії для того, щоб ефективно забезпечити економічну безпеку на підприємстві.

Незважаючи на те, що в Україні прийнята і діє низка відповідних нормативних актів, проблема функціонування автоматизованих облікових систем в системі економічної безпеки при застосуванні комп'ютерних програм бухгалтерського обліку на підприємствах досі не вирішена.

Тому напрямом подальших наукових досліджень є аналіз сукупності зовнішніх факторів, які будуть сприяти дотриманню економічної безпеки окремого підприємства і знижувати ризик виникнення викривлень в обліку через несприятливі зовнішні впливи на автоматизовану облікову систему підприємства, а також формування множини показників, за значенням яких можна виявляти, контролювати та нівелювати негативні тенденції у прийнятті рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абалкин Л. Экономическая безопасность России: угрозы и их отражение / Л. Абалкин // Вопросы экономики. – 1994. – №12. – С. 4-13.
2. Про захист інформації в автоматизованих системах: Закон України від 05.07.94 р. №81//94-ВР: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
3. Про інформацію: Закон України від 02.10.92р. №1642 III: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
4. Ивахненко С. В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту: навч. посібник / С. В. Ивахненко; [4-те вид., випр. і доп.]. – К.: Знання, 2008. – 343с.
5. Ковальов Д. Економічна безпека підприємства / Д. Ковальов, Т. Сухорукова // Економіка України. – 1998. – С.48-52.

УДК 303.101.54:336.711

Ніконенко У. М.

СТРУКТУРНІ ЗРУШЕННЯ В РЕАЛІЗАЦІЇ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ РЕФОРМ

Висвітлено процес періодизації монетарної політики в Україні та проблемні аспекти її розвитку в умовах європейської інтеграції.

Ключові слова: монетарна політика, грошово-кредитна політика, періодизація.